

Зміст

Гречка. «Стратегічний продукт» українця	6
Часник. Брутальний рятівник.	18
Сало як сало	30
Картопля. Справді народний овоч	44
Сіль державності	66
Стручковий перець.	
Мандрівник, революціонер, жартівник.	82
Морква. На колір і смак...	98
Холодильник. Домашній Санта.	108
Незвичайна історія звичайної виделки	124
Шоколад. Фасоване щастя	138
Українська кавка — не лише львівська	162
Згущівка. Молоко, яке стало солодощами	172

Японки ласують локшиною

її виготовлення в Японії відомо лише з XVI століття, до того, за переказами, місцеві мешканці вживали в їжу не подрібнену крупу. А ще і в Китаї, і в Кореї, і в Японії п'ють гречаний чай.

Першими, однак, використовувати гречку не як доданок, а як головний інгредієнт у стравах, робити з неї каші, а потім і хліб навчилися мешканці степу — кочові й напівкочові іраномовні племена, відомі нам під назвою саків. Саме в могильниках саків на Алтаї знайдені найдавніші ар-

Соба на будь-який колір

Скіфський вершник

хеологічні свідчення вживання гречки у їжу. Чому вона так сподобалася кочовикам — здогадатися неважко, адже її вирощування не вимагало такої ретельної обробки землі, як злаки, зростала гречка навіть на поганих ґрунтах, а за потреби нею можна було годувати й худобу, яка для скотарів була все ж головним багатством.

У саків гречку запозичили споріднені з ними народи — сармати і скіфи. За їхнім посередництвом вона зрештою потрапила і до України. Учені стверджують, що її вирощували і їли

Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>

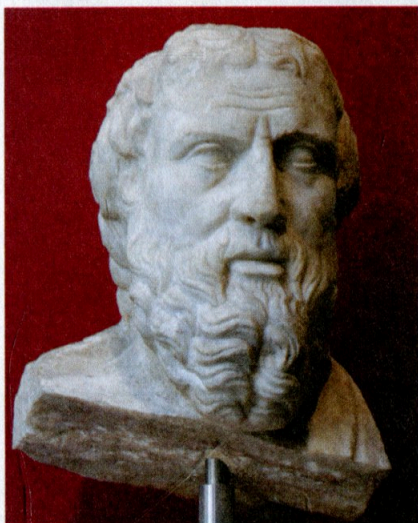

Сколотський бенкет

мешканці Немирівського городища, розкопаного у Вінницькій області. Жили в ньому скоти, або ж «скіф-орачі», якщо вживати назву, використану грецьким істориком Геродотом. Деякі вчені вважають їх саме скіфами, деякі — прашурами слов'ян, а можливо, населення городища взагалі було змішаним.

Як називали цю рослину та її зерно ці самі скоти, ми, звісно не знаємо. Коли ми кажемо «гречка», то мимоволі пов'язуємо її з Грецією. Проте за античних часів цю рослину в Елладі не вирощували. Й ані з неї, ані до неї гречку не возили. Давні греки про її існування могли навіть не здогадатися. Це змушує дослідників шукати інші пояснення.

Дуже поширеною і досі залишається версія, що назва «гречка» з'явилася пізніше, за часів середньовічної

Геродот

Русі, бо цю культуру вирощували в монастирях, ченці яких були греками. Але таке пояснення здається дивним, якщо згадати, що гречка була відома в наших краях ще до появи християнства. Що вже казати про ченців — місцевих і грецьких.

Навіть тоді, коли скіфів з причорноморських степів витіснили сармати, а тих — гуни і тюрки, прибульці запозичили чимало навичок попередників, зокрема й «гречкосіяння». Ба більше — завдяки тюркським племенам болгар ця культура поширилася і на захід, і на північний схід, і певний час саме їх, а зовсім не гре-

Ченці

Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>

«Меч хана Кубрата»

Болгарський хан Кубрат з синами

ків, вважали її першовідкривачами. Висловлювалися й припущення, що саме гуни та болгари принесли гречку з Алтаю (звісно, до відкриття археологами скотоських і сарматських старожитностей).

Саме тому народилися й інші версії походження назви «темних зерен». Від дієслова «гріти» — адже зазвичай зерна просмажували й варили, уживаючи як гарячу кашу. Або ж від імені чимось схожих на них плодів гірчиці, які, своєю чергою, отримали назву за свій гіркий смак (гречані зерна, утім, теж трохи гірчать). Проте єдиної думки вчені так і не дійшли.

З іншого боку, гречка має й кілька інших назв. Італійці і французи раніше називали її «чорною пшеницею», а зараз здебільшого «сарацинським

зерном», чехи — «поганським», на Піренейському півострові іменували зерно не лише «сарацинським», а й «турецьким» та «арабським». Імовірно, тому, що познайомилися ці народи з гречкою за посередництва «невірних сарацинів», з якими воювали під час Хрестових походів.

Битва хрестоносців із сарацинами

У Західній Європі гостя зі сходу припала до смаку лише мешканцям окремих областей — і там набувши слави їжі невибагливої, селянської і суто провінційної. У Бретані, скажімо, та в сусідній з нею Нормандії гречку перемелюють на борошно, з якого варять кашу, роблять щось подібне на пудинг або клецки (так званий «фарс»), смажать солонуваті млинці — їх тут іменують галетами (млинці з пшеничного борошна називають

Гречана каша

Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Крозе де савау

«крепами»). Та іноді галетами імену-
ють і нарізану скибочками застиглу
гречану кашу. Кашу, млинці й випічку
з гречки роблять і в нідерландсько-
му Гронінгені. У західних Альпах —
Савойї і П'ємонті з гречаного борош-
на і сьогодні виготовляють дрібну
пасту квадратної форми, «крозе де

Приготування гречаних млинців

савау», у передальпійських районах
італійської Ломбардії та швейцар-
ському Граубюндені — піцок'єрі, пасту,
нарізану смужками. Проте загалом ве-
ликої популярності на Заході гречка
так і не здобула.

У Східній Європі гречку називали
також «татаркою». Можливо, тому, що
татарами із часом стали називати всіх
степовиків — від монголів до гунів і
болгар (останні, утім, і є пращурами
сучасних татар), не надто відрізняю-
чи їх між собою. А можливо, тому, що

Піцок'єрі

Гречані млинці по-бретонськи

Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>

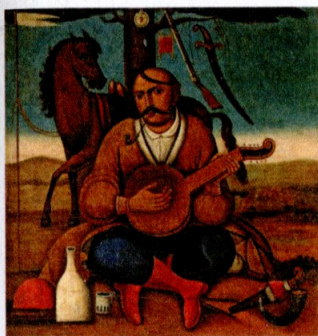

Збір гречки у Нормандії

Гречане поле

[Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

Козак Мамай

Монгольська навала

гречка набула особливого поширення вже після навали Батия. І сприяли цьому вже згадані її переваги над злаковими культурами — насамперед невибагливість. Постійно доглядати за ланами за доби регулярних нападів кочовиків і справді було важко, тож гречка чи не вперше зіграла роль, яку потім виконувала не один раз — культури-рятувальниці.

Навіть з появою козацтва й Запорозької Січі ця особливість гречки залишалася затребуваною. І вона століттями була такою собі «культурою тривожного кордону». А для козаків селяни перетворилися передусім на «гречкосіїв», хоча, звісно, вирощували вони не лише гречку.

З «татарки» робили не лише каші. Зазвичай саме нею наповнювали кашанки — сорт кров'яних ковбас, а з м'яса і гречки з часом почали робити різновид котлет (які тому й отримали назву гречаників). З гречаного бо-

Дмитро Донцов надав слову «гречкосіїв» політичного змісту

рошна пекли млинці — це була традиційна страва на Колодія. Приблизно з XVI століття млинці почали поступатися першістю вареникам, але й у

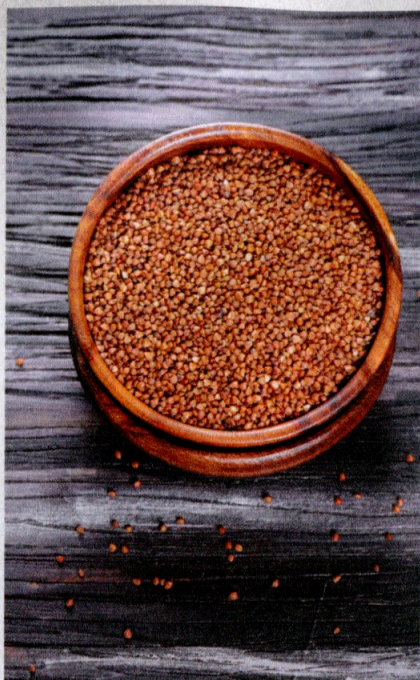

Гречані млинці

Вареники

Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>

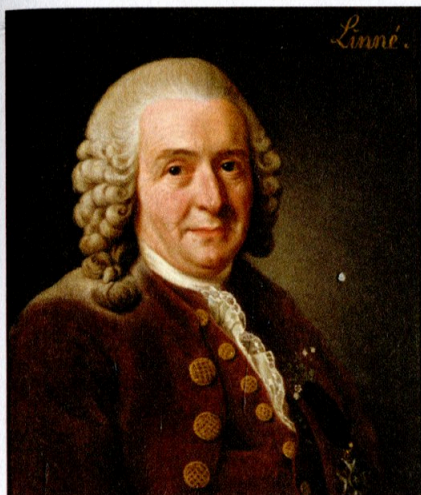
Зображення гречки в ботанічному атласі

Квіти гречки

[Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

Карл Лінней

вареники часто клали гречку — такий їхній різновид був особливо популярний на Волині.

Саме в цей час Україна почала перетворюватися на експортера хліба до Західної Європи. Спочатку його вивозили через балтійські порти, а після відвоювання в турків чорноморського узбережжя — і південним шляхом. Однак на продаж вирощували насамперед пшеницю. Непопулярна у вибагливих західних споживачів гречка залишалася для власних потреб українських селян. Звісно, найкращі ґрунти відводилися під експортні культури, але й для гречки місця вистачало — знову ж таки, завдяки її невибагливості. Її сіяли далі від чужого ока, на схилах ярів тощо. А де ще найкраще було усамітнюватися коханцям? От і стрибали вони саме в гречку.

У Німеччині й Північній Європі гречку їсти так і не призвичаїлися. Тут її і зараз часто називають «буковим зерном». Швед Карл Лінней саме тому і дав їй латинську назву «фагопірум» — «букоподібний горішок». Вона й справді нагадує плоди буку. Як і за часів загального голоду мешкан-

Гречані зерна

ці Північної Європи смажили та їли. Можливо, тому, що не мали поживнішої альтернативи у вигляді справжньої гречки.

Натомість євреям, які жили поруч з українцями й поляками, гречана каша і вареники з гречкою припали до смаку. З початком масової еміграції євреїв до Америки вони привезли до Нового Світу і улюблені ними страви. Ім'я каші швидко стало синонімом гречки як такої — і зараз в США «кашею» називають саме гречане зерно, а не тільки і не стільки страви з нього.

ДЕСЯТЬ ЗАПОВІДЕЙ

МОЛОДИМ ДІВЧАТАМ.

ЗАПОВІДЬ ДЕВЯТА.

ЯК ВИДЕШ ЗАМІЖ — НЕ СКАЧИ
В ГРЕЧКУ, БО ЧОЛОВІК, ЗА ЦЕ,
ОСЬ ЧІМ НАГОДУЄ.

Перлини «народної» мудрості

Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>

«Згущівка до 8 березня»

«армійське призначення» згущівки, випустивши цілу серію бляшанок, присвячених різним військовим спеціальностям — на знак подяки бій-

цям, що захищають країну на Сході. Власне, луна війни працівники заводу почули зовсім близько — коли вибухнув арсенал, розташований від них лише в кількох кілометрах.

«Згущеними» бувають і шкарпетки

А в 2020 році завод «зустрів» 8 березня, запустивши у виробництво «крафтову» серію з портретами дружин видатних історичних діячів України. Чи справді ласували згущівкою Олександра Скоропадська та Ярослава Бандера — ми наразі не знаємо. Але у пресі бляшанки ічнянського виробництва дорівняли до справжньої зброї, здатної сіяти паніку в тилу ворога.

Тож і справді — згущене молоко може бути не лише солодощами.

Хоча цінуємо ми його саме за смак.

Варена згущівка у банці

Реклама «Нью-Йоркської компанії згущеного молока»

Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>